

NABİZADE NAZIM'IN KARABİBİK ADLI ROMANINDA KİNAYE SÖZ SANATININ KULLANIMI

Huda Hasan Muşiri

BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ DİLLER FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
07704646128

Amir Hatif Ali

BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ DİLLER FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
07709682042

استعمال فن الكلام
الكناية في رواية كارابيبك للكاتب نابي زادة ناظم

م. هدى حسن مشيري

جامعة بغداد كلية اللغات قسم اللغة التركية
رقم الهاتف: 07704646128
hudahmushery@colang.uobaghdad.edu.iq

م.م. عامر هاتف علي

جامعة بغداد كلية اللغات قسم اللغة التركية
amirhatif@colang.uobaghdad.edu.iq
رقم الهاتف: 07709682042

ÖZET

Nabizade Nazım, Türk Edebiyatı'nın ilk köy romanı olan Karabibik'in ve yine Türk Edebiyatı'nın ilk natüralist romanı olan Zehra'nın yazarı olmakla, bilhassa 19. yüzyıl Türk Edebiyatının en kıymetli ve en önemli ediplerinden birisidir. Dönemin Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olan İstanbul'da, 1862 yılında dünyaya gelen şair ve yazar Nabizade Nazım, çok kısa bir ömrün ardından, henüz 31 yaşındayken, 6 Ağustos 1893 tarihinde yine memleketi İstanbul'da vefat etmiştir. 2. dönem tanzimat edebiyatının en güçlü temsilcilerinden olan yazar, özellikle hikâye, şiir ve roman dalında pek kıymetli eserler kaleme almıştır.

Natüralist ve yenilikçi bir yazar olan Nabizade Nazım, Türk Edebiyatına kazandırdığı ve her Türk'ün malumu olan Zehra ve Karabibik'in yazarıdır. Çalışma eserimiz olan Karabibik, esasında bir roman olmakla birlikte, uzun hikaye formatına da girebilen küçük hacimli ve fakat oldukça mühim bir eserdir. Türk Edebiyatının ilk köy romanı olan Karabibik eserinin baş kahramanı, köyde yaşam süren ve Karabibik lakaplı bir adamdır. Türkiye topraklarında bulunan Antalya ilinin Kaş ilçesinde bulunan bir köyde geçen hadiseler, Karabibik, Kara Durmuş, Yosturoğlu, Koca İmam, Huri, Sarı İsmail, Rum Tüccar ve Hüseyin arasında geçer. Oldukça gerçekçi ve samimi bir dil kullanılan romanda, söz sanatları oldukça güçlü bir şekilde kullanılmıştır. Bu söz sanatlarından biri de - şüphesiz- değinmece olarak da bilinen Kinayedir.

Kinaye, Söz Sanatlarının en çok kullanılan metodlarından biridir. Değinmece veya iğneleme olarak da bilinen kinaye, söylenecek bir cümlenin, benzetme amacı olmaksızın, hem temel ve hem de mecaz manasının düşündürülmesiyle karşıdaki kişiyi -çaktırmadan ve kendisine hissettirmeden- alaya almak ve onunla dalga geçmektir. Değınmecenin asıl kaştı, mecaz anlamdır. Karşıdaki kişiyi hafif ve üstü örtük bir şekilde eleştirmektir. Bu hususta Türk atasözleri ve deyimlerinin hemen

hemen hepsi kinaye barındırır. Kinaye sanatı, Nabizade Nazım'ın Karabibik eserinde sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal kullanımlarla esere hassas bir edebi motif eklemektedir.

Özetin ardından, Nabizade Nazım'ın yaşamı ve eserleri işlenecek, ardından Karabibik eseri tanıtılacak ve kinaye söz sanatı hakkında bilgiler sunulacaktır. Son olarak Nabizade Nazım'ın Karabibik adlı eserinde kinaye söz sanatının kullanımı işlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nabizade Nazım, Karabibik, Roman, Kinaye, Söz Sanatları, Uzun Öykü, Edebiyat, Değınmece, Mecaz Anlam, İğneleme, Alaya Alma, Tanzimat Dönemi, Batılılaşma.

GİRİŞ

Nabizade Nazım, yaşamı, edebi kişiliği ve yapıtları:

Büyük Türk Yazarı Nabizade Nazım, dönemin Osmanlı Devleti başkenti olan İstanbul'un Nişantaşı semtinde 1862 senesinde dünyaya gelmiştir. Asıl ismi Ahmed Nâzım olmakla birlikte, babasının adı Nâbî olduğu için Nâbî'nin oğlu anlamına gelen Nabizade soy adını almıştır. Kıymetli validesi, çok küçük yaşta vefat etti. Babası ise, henüz ilkokulda okurken hayata gözlerini yumdu. Çok küçük yaşlarda hem yetim ve hem de öksüz kalan Nabizade Nazım çeşitli dadıların ve üvey annelerin elinde büyüdü. Yâdigârlarım ismini verdiği otobiyografik eserinde, babası Nâbî'nin kendisiyle pek alakadar olmadığını, dolayısıyla babasından merhamet görmediğini dile getirmiştir. Hatta çoğu kez evden kaçıp sokaklarda ve kahvehane köşelerinde yattığını, bazen de Kulekapısı semtinde oturan dadısının yanına gittiğini kaydetmiştir. (ERTAYLAN, 1933:37)

Nabizade Nazım, 1876 yılına kadar Salıpazarı Fevziye Rüşdiyesi ve Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi'nde okuluna devam etmiştir. 1878 senesinde ise Mühendishane-i Berr-i İdadisi adındaki okulda lise eğitimine başlamıştır. 1884 yılında ise ikinci topçu mülazimi rütbesi ile girdiği erkan-ı harbiye adlı okul bölüğünden, yüzbaşı rütbesi ile 1887 yılında mezun olmuştur. (BİRİNCİ, 1987:19) Mektebi Harbiye adıyla bilinen askeri okulda bir süreliğine matematik ve coğrafya gibi dersler okutmuştur. Genel Teftiş Müdür Yardımcısı makamıyla 1889 senesinde kolağası olarak çalışmaya devam etmiştir. 1889 yılının Ekim ayından 1890 yılının Mart ayına kadar bölgenin haritasını çizmek ve rapor etmek vazifesiyle Türkiye'nin bir vilâyetlerinden biri olan Antalya'nın Kaş ilçesine gitmiş ve buranın topografik pozisyonunu rapor etmiştir. (İNAL, 1942:1142)

Askeri hususlardaki başarısı dolayısıyla birtakım keşif ve raporlar hazırlaması için devlet tarafından Suriye topraklarına gönderilmiştir. 1891 senesinde Ayşe

Naciye Hanımefendi ile bir evlilik yapmıştır. Bundan çok kısa bir süre sonra, çok küçük yaşlarda yakalanmış olduğu kemik veremi adlı hastalıktan muzdarip olarak 5 Ağustos 1893 tarihinde henüz yalnızca 31 yaşında vefat etmiştir. Kabri, Memleketi İstanbul'un Üsküdar Semtinde bulunan meşhur Karacaahmet Mezarlığındadır. (KUDRET, 1971:147)

Küçük yaşlardan itibaren edebiyata düşkünlüğü ile tanınan Nabizade Nazım, ilk edebi şevkini, Askeri Rüşdiye'de okurken Farsça hocası Cüdfî Efendi'den almıştır. Yine aynı şekilde Mühendishâne okulunda edebi zevkini artırmış ve okumalar yapmıştır. İlk edebi neşri, 1880 yılında yapmıştır. Mühendishâne Mektebi Şâkirdânından A. Nâzım ismiyle dönemin en meşhur gazetelerinden biri olan Vakit Gazetesinde yayınlanmıştır. (KACIROĞLU, 2004:84) Bundan hemen bir yıl sonra, 1881 senesinde ilk özel gazete olan Ceride-i Havadis Gazetesinde "Hoşnişîn veya Cihanda Safâ Bu mu?" adıyla manzum bir tiyatro metni yayınlanmıştır. Bundan sonra yazarın neşirleri Hazîne-i Evrâk, Mir'ât-ı İlem, Rehber-i Fünûn, fâk, Maârif, Mirsad, Manzara, Berk ve Servet-i Fünûn gibi pek çok yayın organında neşredilmiş ve giderek şöhret kazanmıştır. Eserlerinin çoğu şiir iken, makaleler, hikâyeler ve fen bilimleri alanında yapmış olduğu çalışmaları da vardır. (KAPLAN, 1976:390)

İlk zamanlar şair kimliği ile ön plana çıkan Nabizade Nazım, Mehmet Tahir ve Muallim Naci gibi dönemin meşhur şuerasından etkilenmiş ve bu çizgide şiirler kaleme almıştır. Şiirlerinde klasik üslup yerine Batı tarzını tercih etmiştir. Batı etkisi altında yazmış olduğu şiirlerin temel metodu ise sade bir dil kullanımı, doğal bir söyleyiş ve garbi üsluptur. Abdulhak Hamit Tarhan ve Rezaizade Mahmud Ekrem gibi meşhur şairleri okuduktan sonra üslubunu değiştirmiştir. Kısaca Nabizade Nazım, şiir hususunda, arayış dönemindeki farklılıkları ile ön plana çıkan bir şairdir. (ALANGU, 1974:704)

Nabizade Nazım, kısacık ömrüne pek çok eser sığdırmakla kalmamış, bunun yanı sıra inceleme ve eleştiri yazıları da kaleme almıştır. 1891 yılında Servet-i Fünûn isimli meşhur gazetede “Tahlîlât-ı Edebiyye” yani edebi incelemeler bölümünde Fuzûlî ve Nedim gibi meşhur Divan şairlerini tahlil ve tenkit etmiştir. Bu durum kendisinin bir Divan şairini tahlil edebilecek kadar yeterliliğe sahip olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. (YALÇIN, 2003:140)

Nabizade Nazım'ın şiir çalışmaları, 1890 senesinde durma noktasına gelmiştir. Bu yıldan itibaren sade ve doğal bir üslupla kaleme aldığı hikayelerini küçük hacimli kitaplar şeklinde yayınlamıştır. Hikaye yazarlığına merak salmış ve bu alanda oldukça önemli eserler vermiştir. Nabizade Nazım, bazı edebi muhitlerce girdiği tartışmalara kendi adıyla girmemiş, Ravi takma adını kullanmıştır. Yalnızca eser vermekle yetinmemiş, farklı dillerden pek çok tercüme esere de imza atmıştır. Victor Hugo, Alfred de Musset, Chateaubriand, Alexandre Dumas Fils, Ludwig Büchner ve daha pek çok garp edibinin eserlerini Türkçeye kazandırmıştır. Nitekim bu sayede Batı edebiyatının cereyan ettiği o dönemlerde, Türk halkının Batı kaynaklarına ulaşması ve tanınmasına hizmet etmiştir. (UÇ, 1982:97)

Türk Edebiyatının gelmiş geçmiş en önemli yazarlarından biri olan Nabizade Nazım'a asıl şöhretini kazandıran şüphesiz Karabibik ve Zehra isimli iki eseridir. Karabibik, esasında uzun hikaye denebilecek bir roman iken, Zehra başlı başına bir romandır. Karabibik, Türk Edebiyatının ilk realist yani gerçekçi ve natüralist yani doğaluromanı olma özelliğini taşımaktadır. (KERMAN, 1983:215) Aynı çağı paylaştığı diğer yazarlardan farklı olarak daha sade bir dil üslubunu benimseyen Nabizade Nazım, yazarlık yönü göz önünde bulundurularak daha çok Namık Kemâl'e benzeyiş göstermektedir.

Eserleri: (UÇMAN, 2006:265)

Şiir: Hâtıra-i Şebâb (1298), Heves Ettim (1302), Mini Mini yâhud Yine Heves Ettim (1303).

Hikâye: Yâdigârlarım (1302), Zavallı Kız (1307), Bir Hâtıra (1307), Karabibik (1307), Sevda (1308), Hâlâ Güzel (1308), Hasba (1308), Seyyie-i Tesâmüh (1308).

Roman: Zehra (Servet-i Fünûn'da 11 Kânunusâni 1311 - 16 Mayıs 1312 arasında tefrika edilmiştir; 1312).

Diğer Eserleri: Hanım Kızlar (1304), Katre (1306), Mesâil-i Riyâziyye (1307), Muhtasar Yeni Kimya (1307), Yeni Kimya (Grimo'dan tercüme, 1307), Mini Mini Mektepli (1308), Esâtîr (1309), Aynalar (1309). Zehra ile (Hazırlayan: Nihat Özön, İstanbul 1952; Hazırlayan: Aziz Behiç Serengil, Ankara 1961) Hikâyeler (Hazırlayan: Aziz Behiç Serengil, Ankara 1961; Hazırlayan: İsmail Güleç, İstanbul 1994).

KARABİBİK ESERİ HAKKINDA:

Karabibik, esasında bir roman olmakla birlikte, uzun hikaye formatına da girebilen küçük hacimli ve fakat oldukça mühim bir eserdir. Türk Edebiyatının ilk köy romanı olan Karabibik eserin baş kahramanı, köyde yaşam süren ve Karabibik lakaplı bir adamdır. Türkiye topraklarında bulunan Antalya ilinin Kaş ilçesinde bulunan bir köyde geçen hadiseler, Karabibik, Kara Durmuş, Yoşturoğlu, Koca İmam, Huri, Sarı İsmail, Rum Tüccar ve Hüseyin arasında geçer. Oldukça gerçekçi ve samimi bir dil kullanılan romanda, söz sanatları oldukça güçlü bir şekilde kullanılmıştır.

Eser Adı: KARABİBİK

Yazarı: NABİZADE NAZİM

Türü: Köy romanı

Eserin Ehemmiyeti: Türk Edebiyatının ilk köy romanı olması. İlk natüralist ve ilk realist roman olması.

İlk Yayın Yılı: 1890

Sayfa Sayısı: 88

Konusu: Beymelek isimli bir köyde yaşayan ve herkesin Karabibik ismiyle tanıdığı bir adamın, bu köyde maddi sıkıntılardan dolayı var olma mücadelesini konu edinir. Bu mücadelenin sonunda kötü kalpli bir tefeciden faizle borç alır ve bu parayla kendisine bir öküz satın alır. Bu süreçte aynı zamanda kızını biriyle bir an önce evlendirmek ister. Eser, bu iki temel konu etrafında şekillenir.

ŞAHIS KADROSU:

Karabibik: Geçim kaygısı ile var olma mücadelesine düşmüş Anadolu'nun saf ve temiz köylüsüdür. Biricik kızı Huri'nin babasıdır. Eserin ana karakteri olmakla birlikte, esere ismini veren kişidir.

Yosturoğlu: Karabibik'in geçim mücadelesi için kendisinden borç aldığı oldukça zengin ve varlıklı bir adamdır. Karabibik'in tarlasını ipotek etmiştir. Dolayısıyla Karabibik, tarlasını kaptırmamak için Yosturoğlu ile anlaşmak zorundadır.

Huri: Karabibik'in biricik ve çok sevdiği kızıdır. Karabibik, kızı Huri'yi bir an önce zengin biriyle evlendirmek ister. Dolayısıyla köyün en zengin adamı olan Yosturoğlu'nun yeğeni olan Hüseyin Bey ile evlenmiştir.

Karabibik'in kızıdır. Huri'nin varlıklı biriyle evlenmesini ister. Huri zengin Yosturoğlu'nun yeğeni ile evlenir.

Hüseyin: Zengin Yosturoğlu'nun yeğenidir. Karabibik'in biricik kızı Huri ile evlenir.

Eserde, bu önemli şahsiyetlere ek olarak Kara Durmuş, Koca İmam, Anderya, Yani, Linardi, Eftalya Sarı İsmail, Çetecioğlu Mustafa, Boduroğlu Ahmet, Hatib, Kara Ömer, Deli Ali, Karakâhyaoğlu Ali çavuş, Sarı Simayıl, Köşkârlı Yusuf Ağa, Kızıl Hüseyin, Uzun Mehmet, Zeyneb, Boduroğlu Ahmet, Deli Yusuf, Sarı Ali kızı Ayşe, Dural, Papazoğlu ve Rum Tüccar adlarında diğer karakterler vardır.

Eserin Özeti:

Karabibik, babası vefat ettikten sonra kendisine babasından on iki dönümlük bir tarla kalmıştır. Bu on iki dönümlük tarlasının dört dönümünü, askerlik vazifesini yerine getirmek için cep harçlığı olması hasebiyle satmıştır. Dolayısıyla geri köyüne geldiği zaman yalnızca 8 dönümlük küçük bir arazi ile geçimini sağlamak zorundadır. Zaten bu 8 dönümlük tarla haricinde herhangi bir mal varlığı olmayan fakir bir köylüdür Karabibik. Yalnızca bu tarlayı ekip biçmek suretiyle geçimini sağlayan Karabibik, tarlayı sürmek ve ekimi yapmak için Koca İmam isimli köy sakininin öküzlerini kiralamak zorunda kalır. Biricik kızı Huri'yi, Koca İmam'ın kayınçosu olan Sarı İsmail ile evlendirip artık kira parası ödemekten kurtulmak istemektedir. Fakat bu teklifi iletmeden Sarı İsmail başka bir kadınla evlenince, Karabibik'in hayalleri biter. Tüm çareleri ve çözüm yolları tükenen Karabibik, sonunda tefeciden faizi karşılığında borç para almak zorunda kalır. Rum asıllı bir tefeci ve aynı zamanda köyün bakkal sahibi olan Yani Bey'den oldukça fahiş faizle borç alan Karabibik, bu parayla kendisine iki adet öküz satın alır. Bundan sonra hem tarlası vardır ve hem de öküzleri vardır. Hal böyle olunca kızı Huri'yi mutlaka biriyle evlendirmek ister. Neticede evvelden kavgalı olduğu ve nefret ettiği toprak ağası ve büyük zengin Yosturoğlu'nun yeğeni olan Hüseyin Bey, Karabibik'in kızı Huri'yi sever. Onunla evlenmek ister. Bir müddet sonra da her ne kadar Karabibik, Yosturoğlu'nu sevmese de, yeğeniyle evlenmesine müsaade eder. Karabibik sonunda mutlu ve bahtiyardır. Nitekim hem öküzleri vardır ve hem de kızı, toprak ağası Yosturoğlu'nun yeğeni ile evlenmiştir. Çok geçmeden Karabibik, elim bir hastalığa yakalanır ve fakat kızının mutluluğu ile teselli bulur.

KİNAYE (DEĞİNMECE) SÖZ SANATI HAKKINDA:

Kinaye: "*düşünülen şeyi doğrudan değil; dolaylı ve iğneleyici bir üslupla nakletmek*" (TÜRKÇE SÖZLÜK, 2010: 179)

Kinaye, köken itibariyle Arapça bir kavramdır. Türkçedeki karşılığı ise değinmece veya iğnelemedir. Söz Sanatlarının en çok kullanılan metodlarından biridir. Değinmece veya iğneleme olarak da bilinen kinaye, söylenecek bir cümlenin, benzetme amacı olmaksızın, hem temel ve hem de mecaz manasının düşündürülmesiyle karşıdaki kişiyi -çaktırmadan ve kendisine hissettirmeden- alaya almak ve onunla dalga geçmektir. Değinmecenin asıl kastı, mecaz anlamdır. Karşıdaki kişiyi hafif ve üstü örtük bir şekilde eleştirmektir. Bu hususta Türk atasözleri ve deyimlerinin hemen hemen hepsi kinaye barındırır.

Kinaye'nin kullanım alanı oldukça geniştir. Nitekim atasözleri ve deyimler başta olmak üzere, her nerede mecazi bir kullanım varsa, orada büyük bir ihtimalle kinaye söz sanatından bahsetmek mümkündür. Hal böyle olunca, oldukça mühim bir eser olan Karabibik'in içeriğinde, kinaye söz sanatının ne derece yaygın olduğunu göz ardı edemeyiz. Nitekim Kinaye sanatı, Nabizade Nazım'ın Karabibik eserinde sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal kullanımlarla esere hassas bir edebi motif eklemektedir.

Şimdi de Nabizade Nazım'ın Karabibik eserinde bulunan kinaye söz sanatının kullanımlarına bakalım.

NABİZADE NAZIM'IN KARABİBİK ROMANINDA KİNAYE SÖZ SANATININ KULLANIMI:

Çalışmamızın bu kısmında, Karabibik isimli eserin içinde geçen tüm kinayeleri derleyip, ne anlam ifade ettiklerini anlatacağız. Bu bölümde, öncelikle eserin ilgili kısmı yatık yazı fontu ile verilecek, parantez içinde ilgili cümlenin geçtiği sayfa ve satır verilecek, ardından ne anlama geldiği ifade edilecektir.

"Bedenini sarmaktan aciz kalmakla beraber" (NAZIM, 2021:1,12)

Burada ceketten bahsedilmektedir. Bedeni sarmaktan aciz kalması, ceketin küçüldüğünü ifade etmektedir.

"*Osman'ın mirası olarak ele geçirmişti*" (NAZIM, 2021:1,22)

Burada ele geçirmek deyimini kullanılmıştır. Bu ise bir şekilde ilgili materyali elde etmek manasındadır.

"*Yosturoğlu göz dikmekte*" (NAZIM, 2021:2,3)

Burada göz dikmek deyimini, bir şeyi elde etmek için çalışmak manasındadır.

"*Bir kaşık sıcak çorba içebilecek kadar mal kaldırılabiliyor*" (NAZIM, 2021:2,7)

Burada ilk olarak bir kaşık sıcak çorba ifadesi, bir öğün yemek anlamındadır. İkinci olarak ise mal kaldırmak deyimini, çalışmanın karşılığında gelir elde etmek manasındadır.

"*Damına tarlasına göz koya koya herkesin canını yakmıştı*" (NAZIM, 2021:2,11)

Öncelikle dam ifadesi, ev sözcüğünün halk arasında kullanımıdır. İkinci olarak göz koymak, onu elde etmek için çaba sarf etmektir. Göz dikmek ile aynı anlama gelmektedir.

"*Hasıtalıktan göz açabilmiş miydi?*" (NAZIM, 2021:2,27)

Göz açamamak, ilgili hastalığın acısı yüzünden bir türlü düzelememek manasındadır.

"*Dört duvar içinde tam üç ay*" (NAZIM, 2021:2,30)

Dört duvar söylemi ev sözcüğünün karşılığıdır.

"*Bir adım kadar ötede olan*" (NAZIM, 2021:3,7)

Bir adım ötede olmak, oldukça yakın olmak manasına gelmektedir.

"*Bu sene mahsulünü kaldırdığı tarlayı*" (NAZIM, 2021:3,11)

Mahsul kaldırmak, ekini hasat etmek ve tarladan çıkan hasılatı elde etmek manasına gelmektedir.

"Kim bilir hangi Yezit tarafından" (NAZIM, 2021:3,16)

Burada Yezit hitabı, sevilmeyen karakterlere yapılan bir yakıştırmadır. Hazreti Hüseyin'i şehid eden Yezit, Türk toplumu tarafından sevilmez ve bu sebeple sevmedikleri kimselere, örnekte olduğu gibi, Yezit diye hitap etmektedirler. (PALA, 2018:482)

"Deli Ali'yle lakırdıya dalmıştı" (NAZIM, 2021:3,20)

Lakırdıya dalmak, konuşmayı uzatıp vaktin nasıl geçtiğini unutmak manasına gelmektedir.

"Küfrün bini bir paraya" (NAZIM, 2021:3,25)

Bini bir para söylemi, çok şeyin ucuz olması anlamındadır. Buradaki kullanım, küfür üzerinedir. Yani sanki bedava gibi çokça küfür edildi demektir.

"Kabahat eşekte değil, sahibi olan eşekte" (NAZIM, 2021:3,25)

Burada aşağılayıcı bir söylem vardır. Eşeğin sahibi insandır. Fakat bu insan da eşeğe benzetilmek suretiyle iğnelenmektedir.

"Üstüne alın teri döktüğü ekinler" (NAZIM, 2021:3,26)

Alın teri dökmek, çalışıp çabalamak manasına gelmektedir.

"Raft geldiği ağaca masal söylememeli oğlum" (NAZIM, 2021:3,28)

Raft geldiği ağaca masal söylemek, boş gezip boş konuşmak anlamındadır.

"Seni gidi kafir hayvan!" (NAZIM, 2021:3,32)

Hayvanın kafiri müslümanı olmaz. Hayvan, çılgınlık yaptığı zaman kafirliğe benzetilmek suretiyle aşağılanmıştır.

"Burnundan soluyarak eşeğine doğru gitti" (NAZIM, 2021:4,8)

Burnundan solumak, sinirlenmek manasına gelmektedir.

"Dolma gibi bir sigara sardı" (NAZIM, 2021:4,20)

Sigaranın kalın sarıldığını anlatmak için dolma benzetmesi yapılmıştır.

"Buldukları tohumlara gaga çalmaktaydılar" (NAZIM, 2021:5,1)

Gaga çalmak, kuşlara özgü bir eylem olarak, yeyip durmak manasına gelmektedir.

"Serin bir rüzgar dövmekteydi" (NAZIM, 2021:5,3)

Rüzgarın serin bir şekilde hissedildiği anlamına gelmektedir.

"Yüzünü ekşiterek dedi ki:" (NAZIM, 2021:5,7)

Yüzünü ekşitmek, bulunduğu durumdan hoşnut olmamak, o işi sevmemek manasındadır.

"Kızı Huri'yi vermek arzusundaydı" (NAZIM, 2021:5,24)

Vermek, kızlar söz konusu olduğunda evlendirmek anlamına gelmektedir.

"Sarı İsmail elden çıktıktan sonra" (NAZIM, 2021:5,27)

Elden çıkmak veya çıkarmak, artık ümidi kalmamak manasına gelmektedir.

"Öteden beri göz koymuş" (NAZIM, 2021:5,31)

Göz koymak, onu elde etmek için takıntılı olmak anlamındadır. Göz koyan biri, elde etmek istediği şeyi alana kadar durmaz.

"Sakalı ağardı fakat gönlü kocamadı" (NAZIM, 2021:6,5)

Bu atasözü, yaşlandığı halde çocukça düşünceleri olan kişiler için kullanılmaktadır.

"Köyün taze kızları" (NAZIM, 2021:6,6)

Taze ifadesi, genç anlamında kullanılmıştır.

"Keskin bir toprak kokusu" (NAZIM, 2021:6,10)

Keskin toprak kokusu, ağır ve çok yoğun bir şekilde koktuğu anlamına gelmektedir.

"Harımı kaldıra mı?" (NAZIM, 2021:6,23)

Harımı kaldırmak, mahsulü toplamayı ifade eder.

"Bir ses avaz avaz bağırırmaktaydı" (NAZIM, 2021:6,25)

Avaz avaz bağırırmak, yüksek sesle hitap etmek anlamını ifade etmektedir.

"*Bir çift güzel öküzü önüne katarak*" (NAZIM, 2021:7,6)

Önüne katmak, arkasından gitmek anlamına gelmektedir.

"*Bu saadetin hülyasına dalmış*" (NAZIM, 2021:7,8)

Hülyasına dalmak, hayalini kurup onu düşlemek anlamına gelmektedir.

"*İşine makine gibi habersizce devam etmekteydi*" (NAZIM, 2021:7,8)

Makine gibi ifadesi, büyük bir şevkle ve ara vermeden anlamlarını ihtiva eder.

"*Herif bir salkım çetele gösterdi*" (NAZIM, 2021:7,13)

Bir salkım ifadesi, üzüm salkımı gibi pek çok şeyin içinde olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.

"*Bin küfrü bir ipliğe dizerek*" (NAZIM, 2021:7,32)

Bin küfrü bir ipliğe dizmek, aynı anda peş peşe sürekli sövmek, küfretmek anlamlarına gelmektedir.

"*Bir çift satın almayı zihnine koymuş*" (NAZIM, 2021:8,1)

Zihnine ya sa kafasına koymak, bir işi yapmaya azmetmek anlamına gelmektedir.

"*Bir deri bir kemik*" (NAZIM, 2021:8,4)

Burada bahsi geçen bir deri bir kemik ifadesi, zayıf sözcüğünün kinayeli söylenişidir.

"*Pek yavuz ama pek tuzlu*" (NAZIM, 2021:8,8)

Buradaki tuzlu ifadesi, pahalı anlamında kullanılmıştır.

"*Bu meseleyi zihninde evirip çevirmekte*" (NAZIM, 2021:8,10)

Zihinde evirip çevirmek, hakkında iyice düşünmek anlamına gelmektedir.

"*Hiçbir çıkar yol bulamamaktaydı*" (NAZIM, 2021:8,11)

Çıkar yol ifadesi, umutsuz durumlar için kullanılmaktadır. Çıkar yol bulamamak, o işin umutsuz bir vaka olduğunu göstermektedir.

"*Örs üzerine son düşen ağır bir çekiç sesi gibi*" (NAZIM, 2021:8,22)

Bu ifadenin tamamı, ilgili kişinin sesinin kötü olduğunu ifade etmektedir.

"*Tepeden ağır ağır inerek gözden kayboldu*" (NAZIM, 2021:8,32)

Ağır ağır inmek, yavaş yavaş inmek anlamına gelir. Gözden kaybolmak ise, bir anda yok olmak anlamındadır.

"*Dizlerine kadar uzundu*" (NAZIM, 2021:9,6-7)

Dizlerine kadar uzun ifadesi Türkçede çok uzun manasına gelmektedir.

"*Odun gibi kaba*" (NAZIM, 2021:9,10)

Odun gibi ifadesi, kaba saba, hödük ve hantal ifadelerini karşılamaktadır.

"*Bir tifo nöbetiyle gürleyip gitmişti*" (NAZIM, 2021:9,14)

Buradaki gürleyip gitti ifadesi, öldü anlamına gelmektedir.

"*Bunak kocakarının birisidir*" (NAZIM, 2021:9,17)

Bunak kocakarı, Türkçede yaşlı kadınları ifade etmek için kullanılır.

"*Hala miskin miskin uzanıp yatmaktaydı*" (NAZIM, 2021:9,28)

Miskin miskin ifadesi, tembel anlamında kullanılmıştır.

"*Dört duvar arasında sıkışmış*" (NAZIM, 2021:9,30)

Dört duvar arasından kasıt evdir. Evin içinde öylece kalmış anlamında kullanılmıştır.

"*Ahır gibi bir odasıydı*" (NAZIM, 2021:10,1)

Ahır gibi ifadesi, dağınık veya kötü anlamlarını ihtiva etmektedir.

"*Homurdanmaya başladı*" (NAZIM, 2021:10,21)

Homurdanmak, kendi kendine söylenmek, kısık sesle şikayet içerikli ifadeleri kapsar.

"*Teneşire dek böyle tembel tembel yatıp durmalı*" (NAZIM, 2021:10,22)

Teneşir, ölülerin kefenlenmeden önce son kez yıkandığı yerin adıdır. Teneşire dek ifadesi, ölene kadar ifadesiyle aynı anlamdadır.

"*Dördünü löp löp yutup durur*" (NAZIM, 2021:10,23)

Löp löp yutmak, hızlıca ce fazlaca yeyip tüketmek manasına gelmektedir.

"Burnundan soluyarak zahire köşesine doğru gitti" (NAZIM, 2021:10,32)

Burnundan solumak, sinirlenmek anlamına gelmektedir.

"Ocağa bir tutam odun bile" (NAZIM, 2021:10,34)

Bir tutam ifadesi, azcık anlamında kullanılmıştır.

"Pek alışkındırlar, gözleri bile yaşarmaz" (NAZIM, 2021:11,13-14)

Gözleri bile yaşarmaz ifadesi, en ufak bir tesir olmaz anlamına gelmektedir.

"Bu testi omuzlayıp dışarı çıktı" (NAZIM, 2021:11,23)

Omuzlamak, yanına alıp gitmek anlamına gelmektedir.

"Açtığı yufkanın yenilip yenilemeyeceği bile şüpheliydi" (NAZIM, 2021:11,33)

Kısaca açılan yufka çok kötü anlamına gelmektedir.

"Ocağın cansız parıltısı karşısında" (NAZIM, 2021:12,11)

Yanan ateşin küçük bir ısıyla yandığını ifade etmek için cansız parıltı ifadesine yer verilmiştir.

"Köpeklerinin sesleri ayyuka çıkmaktaydı" (NAZIM, 2021:12,20)

Köpeklerin seslerinin oldukça yükselmeye başladığını ifade etmektedir.

"Kafasına hangi rüzgarla estiğine hayret etmekteydi" (NAZIM, 2021:12,30-31)

Hayret edilen şey, zihnine nereden geldiği konusudur. Kafasına hangi rüzgarla esmesi, nereden aklına geldiğini bilememe durumudur.

"Ellerinde avuçlarında mangır bile olmadığı halde" (NAZIM, 2021:12,31)

Ellerinde avuçlarında olmama durumu, kısaca hiçbir şeye sahip olmamak anlamındadır. Burada geçen mangır ise, eski Türkçede para anlamına gelmektedir.

"Hayvanlar insanı besler gider" (NAZIM, 2021:13,2)

Normalde insanlar hayvanları besler. Fakat düşünüldüğünde hayvanlar, insanların iş gücünü hafifletip onlara para kazandırır. Burada durum tersine çevrilmiş ve bu sayede kinaye söz sanatının en güzel örneklerinden birini görmüş bulunmaktayız.

"O parayı ele geçirecekler" (NAZIM, 2021:12,9)

Burada ele geçirmek, elde etmek, sahibi olmak anlamına gelmektedir.

"İkisi de hayalleri içine dalarak" (NAZIM, 2021:13,13)

Hayallere dalmak, hayal kurmak anlamında kullanılan bir deyimdir.

"Fakat fiyatını da gözüne kestiremiyordu" (NAZIM, 2021:13,21)

Gözüne kestirememek, kendine güvenmemek anlamında kullanılan kinayeli bir sözdür.

"Nice yavuz hayvanlar ya!" (NAZIM, 2021:13,24)

Yavuz ifadesi, güçlü kuvvetli anlamında kullanılmıştır.

"Zamanı ölçmekten habersiz oldukları için" (NAZIM, 2021:13,26)

Zamanı ölçmekten habersiz olmak, zamana bağlı yaşamamak anlamını ifade etmektedir.

"Çıt bile işitilmiyordu" (NAZIM, 2021:13,29)

Çıt bile çıkmaması, ortamın son derece sessiz olduğunu ifade etmek için kullanılan bir tabirdir.

"Ocaktaki dallar keyifli keyifli yanmakta" (NAZIM, 2021:13,31-32)

Ocaktaki yani sobadaki odunların sakin ve güzelce yandığını ifade etmektedir.

"Gözlerini ocaktaki aleve dikerek" (NAZIM, 2021:14,15)

Gözlerini dikmek deyimini, bir şeye odaklanmak manasına gelen veciz bir söylemdir.

"Hayat belirtisi hissedilmemekteydi" (NAZIM, 2021:14,21)

Hayat belirtisinin olmaması, ortamın çok sakin olması anlamına gelmektedir.

"Beş on çakal bir ağızdan bağırmakta" (NAZIM, 2021:14,31)

Beş on çakalın bir ağızdan bağırması, hepsinin aynı anda ses çıkarmasını ifade etmektedir.

"Havuzda bile sallanır, kamaraları pis ve dar bir İngiliz vapuruydu" (NAZIM, 2021:15,5)

Vapuru tarif ederken, havuzda bile sallanır ifadesi, o vapurun sağlam olmadığını, en ufak bir dalgada bile sallandığını ifade etmek için kullanılan bir kinaye sanatıdır.

"Yatağından sıçrayıp kalktığı zaman" (NAZIM, 2021:15,7)

Yatağından sıçramak suretiyle kalkmak, o işin aniden ve bir anda yapıldığını gösterir.

"Boynuzunun dibinden geçtikten sonra" (NAZIM, 2021:15,25)

Boynuzunun dibi ifadesi, hemen yakınından, çok yakınından anlamlarına gelmektedir.

"Eğrile büküle gide gide bir harıma vardı" (NAZIM, 2021:16,3)

Eğrile büküle ifadesi, o işin gönülsüz ve isteksiz yapıldığını ortaya koymaktadır.

"Bazı erkenciler işlerinin başına gitmekteydi" (NAZIM, 2021:16,13)

Erkenciler ifadesi, erkenden kalkıp işe koyulan kişiler hakkında söylenmiş bir söylemdir.

"Fakat kulağı delik olan Sarı Simyonoğlu" (NAZIM, 2021:16,33)

Kulağı delik, her şeyi işitmek isteyen ve her şeyi bildiğini sanan kişiler için kullanılan bir ifadedir.

"Bir aşağı bir yukarı gezinmekteydi" (NAZIM, 2021:17,23)

Bir aşağı bir yukarı söylemi, aynı yerde dönüp durmayı ifade eden kinayeli bir söylemdir.

"Başını içeri soktu" (NAZIM, 2021:17,31)

Başını içeri sokmak, içeri girmeden kapıdan bakmak anlamında kullanılır.

"Henüz uyku sersemi bir kadın" (NAZIM, 2021:17,32)

Uyku sersemi ifadesi, uykusunu alamamış insanlar için kullanılan bir tabirdir.

"Ağzı kulaklarına degecek derecede" (NAZIM, 2021:18,2)

Ağı kulaklarına değecek kadar glmek, aşırı glmek anlamındadır.

"*Yine kurtlar orasını kemiriyor muydu?*" (NAZIM, 2021:18,6)

Kurt kemirmesi, bir yerin şiddetli ağrı çekmesi anlamında kullanılmıştır.

"*Günleri dırılıtsız geçmiyordu*" (NAZIM, 2021:19,5)

Dirılıtsız gün geçmemesi, sessiz sakin ve huzurlu bir gün olmaması manasına gelmektedir.

"*Herkesi soy soęana çevir*" (NAZIM, 2021:19,31)

Soyup soğana çevirmek, elinde ne varsa almak, onu gasp etmek anlamlarında kullanılan önemli bir tabirdir.

"*Fırsattan istifade ederek dükkandan fırladı*" (NAZIM, 2021:20,29)

Bir yerden fırlamak, oradan bir anda çıkıp gitmek anlamında kullanılır.

"*Bıyık altından bir şarkı mırıldanmakta*" (NAZIM, 2021:21,5-6)

Bıyık altından ifadesi, o eylemin gizlice yapıldığını göstermektedir.

"*Ufak gözlerini dikmiş*" (NAZIM, 2021:21,19)

Gözlerini dikmek, daha önce de belirttiğimiz üzere, ir şeye odaklanmak anlamındadır.

"*Göğsünü gere gere gezecek*" (NAZIM, 2021:21,26)

Göğsünü germek, gururlu ve mağrur olmak anlamını ihtiva eden ve sıkça kullanılan bir tabirdir.

"*Yolda bu meseleyi enine boyuna tartıştılar*" (NAZIM, 2021:21,36)

Enine boyuna tartışmak, ilgili hususu her yönüyle ortaya koymak, incelikle tartışmak anlamına gelmektedir.

"*Anderya yüzünü ekşitmekteydi*" (NAZIM, 2021:22,5)

Yüz ekşitmek, bulunduğu durumdan duyduğu hoşnutsuzluğu ifade etmektedir.

"*Yusuf merakından çatlayacaktı*" (NAZIM, 2021:23,23)

Meraktan çatlamak, aşırı meraklanmak anlamındadır. Dolayısıyla merakın en üst seviyede hissedilmesidir.

"*Ağır adımlarla yürümekteydi*" (NAZIM, 2021:24,2)

Ağır adımlarla yürümek, oldukça yavaş hareket etmek suretiyle sakince yürümek manasındadır.

"*Deli Yusuf'un zurna gibi çatlak sesi*" (NAZIM, 2021:24,32)

Bir ses hakkında zurna gibi ifadesi kullanılıyorsa, o sesin ince ve rahatsız edici olduğu kastedilmektedir. Aynı şekilde çatlak ses ifadesi de aynı şeydir.

SONUÇ

Nabizade Nazım, Türk Edebiyatı'nın ilk köy romanı olan Karabibik'in ve yine Türk Edebiyatı'nın ilk natüralist romanı olan Zehra'nın yazarı olmakla, bilhassa 19. yüzyıl Türk Edebiyatının en kıymetli ve en önemli ediplerinden birisidir. Dönemin Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olan İstanbul'da, 1862 yılında dünyaya gelen şair ve yazar Nabizade Nazım, çok kısa bir ömrün ardından, henüz 31 yaşındayken, 6 Ağustos 1893 tarihinde yine memleketi İstanbul'da vefat etmiştir. 2. dönem tanzimat edebiyatının en güçlü temsilcilerinden olan yazar, özellikle hikâye, şiir ve roman dalında pek kıymetli eserler kaleme almıştır.

Çalışma eserimiz olan Karabibik, esasında bir roman olmakla birlikte, uzun hikaye formatına da girebilen küçük hacimli ve fakat oldukça mühim bir eserdir. Türk Edebiyatının ilk köy romanı olan Karabibik eserinin baş kahramanı, köyde yaşam süren ve Karabibik lakaplı bir adamdır. Oldukça gerçekçi ve samimi bir dil kullanılan romanda, söz sanatları oldukça güçlü bir şekilde kullanılmıştır. Bu söz sanatlarından biri de - şüphesiz- değinmece olarak da bilinen Kinayedir.

Kinaye, Söz Sanatlarının en çok kullanılan metodlarından biridir. Değinmece veya iğneleme olarak da bilinen kinaye, söylenecek bir cümlenin, benzetme amacı olmaksızın, hem temel ve hem de mecaz manasının düşündürülmesiyle karşıdaki kişiyi -çaktırmadan ve kendisine hissettirmeden- alaya almak ve onunla dalga

geçmektir. Değınmecenin asıl kaştı, mecaz anlamdır. Karşıdaki kişiyyi hafif ve üstü örtük bir şekilde eleştirmektir. Bu husuşta Türk atasözleri ve deyimlerinin hemen hemen hepsi kinaye barındırır. Kinaye sanatı, Nabizade Nazım'ın Karabibik eserinde sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal kullanımlarla esere hassas bir edebi motif eklemektedir.

Çalışmamızda da görüldüğü üzere, eserin içeriğinde oldukça fazla kinaye kullanımı mevcuttur. Biz bu çalışmada, eserdeki hemen hemen tüm örnekleri almaya ve açıklamaya gayret ettik. Nitekim örneğın geçtiğı sayfa ve satır sayılarını da vermek suretiyle, çalışmamızı yürüttük. Tekrara düşen dolayısıyla mükerrer olan kinayeleri almamaya, mümkünse her örnekten bir tane alıp açıklamaya gayret ettik.

KAYNAKÇA

- 1- ALANU Tahir, 100 Ünlü Türk Eseri, 1. Cilt, İstanbul 1974.
- 2- BİRİNCİ Necat, Nâbizâde Nâzım, Ankara 1987.
- 3- ERTAYLAN İsmail Hikmet, Nâbizâde Nâzım, İstanbul 1933.
- 4- İNAL İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, 12. cilt, İstanbul 1942.
- 5- KACIROĞLU Murat, "Nâbizâde Nâzım'ın Hikâyeciliği", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 25, Erzurum 2004.
- 6- KAPLAN Mehmet, "Karabibik", Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I, İstanbul 1976.
- 7- KERMAN Zeynep, "Zehra", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983.
- 8- KUDRET Cevdet, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: 1859-1959, 1. cilt, Ankara 1971.
- 9- PALA İskender, Ansiklopedik Divan Şiirleri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul 2018.
- 10- Türkçe Sözlük, (Hazırlayan: Sebahattin ÖZAFŞAR), İlk Adım Yayınları, İstanbul 2010.
- 11- UÇ Himmet, Nâbizâde Nâzım Bey-Şair ve Romancı (doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum 1982.
- 12- UÇMAN Abdullah, "Nabizade Nazım", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 32. cilt, İstanbul 2006.
- 13- YALÇIN Sıddıka Dilek, "Nâbizâde Nâzım'ın Eleştirmen Kimliği ve Eleştiri Yazıları", Türk Bilig Dergisi sayı 6, Ankara 2003.